

unicef

MONITORING MEDIJA

Istraživanje je dio projekta „Djeca Romi i Egipćani u medijima: Kako prevazići stereotipe?“

SADRŽAJ

ZAKONSKI OKVIR	3
METODOLOGIJA	6
NAJZNAČAJNIJI NALAZI ISTRAŽIVANJA	7
Novinski prostor posvećen djeci/mladima Romima i Egipćanima	8
Dubina obrađenih tema koje se tiču djece/mladih Roma i Egipćana	9
Objektivnost izvještavanja o djeci/mladima Romima i Egipćanima	9
Senzacionalizam u izvještavanju o djeci/mladima Romima i Egipćanima	11
Teme koje se tiču djece/mladih Roma i Egipćana.....	12
Fotografije u izvještavanju o djeci/mladima Romima i Egipćanima	13
Pravo na privatnost djece/mladih u medijima Roma i Egipćana	14
Perspektiva djece/mladih u medijima Roma i Egipćana	15
ZAKLJUČCI I PREPORUKE	17
Preporuke.....	18
Djeca/mladi Romi i Egipćani “iz medija”	19

AUTORKA:

Marina Bauk, programski direktor NVO 35mm

PRAVNI SAVJETNIK:

Zoran Vujičić, koordinator vladavine prava GA

Istraživanje je dio projekta
„Djeca Romi i Egipćani u medijima: Kako prevazići stereotipe?“

Izjave u ovoj publikaciji su gledišta autora i ne odražavaju politiku i gledište UNICEF-a.

Podgorica, mart 2014.

ZAKONSKI OKVIR

Osnovni cilj našeg istraživanja je da ispita sliku djeteta/mladih koju odraslima plasiraju mediji u Crnoj Gori. Koliko su, i kako, djeca i mladi predstavljeni u medijskim sadržajima namijenjenim odraslima samo je korijen za razmatranje načina na koji takva slika može da usmjerava i oblikuje odnos javnosti prema djeci/mladima. Medijski poslenici u službi djece/mladih su u veoma dobroj poziciji da inormišu javnost i promovišu prava djece i mladih. Ovo razmatranje je, između ostalog, imalo za cilj da osvijetli i mehanizam informisanja na teme koje se tiču djece/mladih.

Zakon o medijima Crne Gore

("Sl. list RCG", br. 51/02 od 23.09.2002, 62/02 od 15.11.2002, i "Sl. list Crne Gore", br. 46/10 od 06.08.2010, 73/10 od 10.12.2010, 40/11 od 08.08.2011)

Član 22

Mediji moraju štiti integritet maloljetnih osoba. Programski sadržaj medija koji može ugroziti zdravstveni, moralni, intelektualni, emotivni i socijalni razvoj djeteta mora biti unaprijed jasno i vidno označen kao takav i distribuiran na način za koji je najmanje vjerovatno da će ga dijete koristiti.

Mediji ne smiju objavljivati identitet maloljetnih osoba umiješanih u krivična djela, bilo kao žrtve ili kao optuženi. Izuzetno od stava 3 ovog člana, identitet maloljetne osobe pravaosudene za krivično djelo može se objaviti, ukoliko postoji opravdan interes javnosti da bude upoznata.

Kaznene odredbe

Član 43

Novčanom kaznom od 1.000 eura do 6.000 eura kazniće se za prekršaj pravno lice, ako:

- 1) objavi informacije prikupljene na nezakonit način suprotno članu 21 stav 1 ovog zakona;
- 2) ne štiti integritet maloljetnih lica u smislu člana 22 ovog zakona;**
- 3) objave informacije i mišljenja suprotno članu 23 ovog zakona;
- 4) objave reklamu suprotno članu 24 ovog zakona;
- 5) na osnovu pravosnažne presude ne objavi informaciju o ishodu krivičnog postupka (člana 25 stav 2);
- 6) pod uslovima predviđenim ovim zakonom ne objavi ili obezbijedi objavljivanje ispravke ili odgovora fizičkog ili pravnog lica kada je objavljenim programskim sadržajem povrijeđeno neko njegovo Ustavom ili zakonom ustanovljeno pravo (čl. 26 i 29).

Kodeks novinara Crne Gore

-Medijski savjet za samoregulaciju prati sprovođenje Kodeksa novinara Crne Gore u medijima, objavljivanje mjesečnih, polugodišnjih i godišnjih izvještaja o poštovanju Kodeksa novinara Crne Gore, odlučivanje o predstavkama i žalbama građana na rad medijskih kuća i povrede Kodeksa novinara Crne Gore, obavještanje medijskih kuća o konkretnim predstavkama i žalbama.

Član 9. Novinar je dužan da štiti integritet maloljetnih osoba, drugačijih i hendikepiranih.

9.1 Interesi djece

(a) Mediji su obavezni da postupaju u skladu sa načelima Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djece i da sa posebnom pažnjom istražuju informacije koje zadiru u interese djece.

(b) Mediji su obavezni da iskažu poseban obzir kada intervjuišu, fotografišu ili snimaju maloljetnike.

Prava djeteta i novinarska praksa-iz perspektive ljudskih prava

Priručnik napravljen za potrebe Regionalne kancelarije UNICEF-a za Centralnu i Istočnu Evropu (CEE/CIS) © UNICEF - Dublin Institute of Technology 2007

Izazovi koji ukazuju da je „odnos na relaciji dijete–mediji, zapravo ulaz u multidimenzionalan svijet djece i njihovih prava na obrazovanje, slobodu izražavanja, igru, identitet, zdravlje, dostojanstvo i samopoštovanje, zaštitu, kao i da odnos djece i medija ima važnu ulogu u svakoj oblasti života djeteta. Pet aspekata:

- Pravo djece na pristup medijima, uključujući nove medije;
- Pravo djece na medijsko obrazovanje i pismenost;
- Pravo djece da učestvuju u medijima;
- Pravo djece da budu zaštićena od štetnih uticaja medija kao i od nasilja na ekranu;
- Uloga medija u zaštiti i unapređenju prava djeteta;

Etičke smjernice, načela za etičko izvještavanje o djeci Mediji i prava djeteta, UNICEF od strane Media Wise, 2005. (www.unicef.org/media/media_tools_guidelines.html)

Smjernice:

- Prikazati iz “dječjeg ugla”.
- Dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju da se poštuju u svim okolnostima-posebna pažnja mora da se posveti pravu svakoga djeteta na privatnost i povjerljivost.
- Zaštita najboljih interesa svakoga djeteta prethodi svim drugim obzirima, uključujući i borbu za pitanja koja se tiču djece i unapređivanje dječjih prava.
- Kada se određuje šta je najbolji interes djeteta, mora se dati odgovarajuća težina pravu djeteta da se njegovo mišljenje uzme u obzir, u skladu s uzrastom i zrelošću
- O političkim, društvenim i kulturnim posljedicama svakog izvještaja treba konsultovati osobe koje najbolje poznaju prilike u kojima dijete živi, a koje su najsposobnije da ih procijene.
- Ne objavljujte priču ili sliku koja bi mogla da dovede dijete, njegovu braću i sestre ili vršnjake u opasnost, čak i kad se njihova imena i lik uopšte ne koriste, ili su promijenjeni, odnosno zamučeni.
- Ne nanosite štetu nijednom djetetu; izbjegavajte pitanja, stavove ili komentare koji u sebi sadrže osudu, ne uvažavaju kulturne vrijednosti djeteta, izlažu ga opasnosti ili poniženju, ili oživljavaju njegov bol i tugu izazvane nekim traumatičnim događajima.
- Ne podvajajte djecu na osnovu pola, rase, uzrasta, vjeroispovjesti, statusa, obrazovanja ili fizičkih sposobnosti kada odlučujete koje da intervjuišete.
- Nema namještanja: ne tražite od djece da ispričaju priču ili učine nešto što nije dio njihove lične priče.
- Djetetu ili staratelju jasno dajte do znanja da razgovaraju s novinarom. Objasnite svrhu intervjuja i kako će biti upotrijebljen.
- Potrudite se da dobijete dopuštenje od djeteta i njegovog staratelja za svaki intervju, video snimak i, kada je to moguće, za dokumentarne fotografije.
- Obratite pažnju na to gdje i kako intervjuišete dijete. Ograničite broj onih koji postavljaju pitanja, kao i fotografa. Pokušajte da se uvjerite da je djetetu ugodno i da je u stanju da ispriča svoju priču bez ičijeg pritiska, pa i bez pritiska onoga koi postavlja pitanja. Kada je riječ o filmskim, video i radio intervjuima, vodite računa o tome šta izbor vizuelne ili zvučne pozadine može dodatno da govori o djetetu i njegovom životu i priči.

Morate biti sigurni da mu ne prijete opasnost ili neprijatnost zato što su prikazane njegova kuća, zajednica ili okruženje.

- Nemojte dodatno obilježavati nijedno dijete; izbjegavajte svrstavanje ili opise zbog kojih ono može biti izloženo kazni – uključujući i dodatnu fizičku ili psihičku patnju, ili trajnoj zloupotrebi, podvajanju ili odbacivanju od strane lokalne zajednice u kojoj živi.
- Djetetovu priču i sliku uvijek stavljajte u tačan kontekst.
- Uvijek promijenite ime i zamutite lik djeteta za koje znate da je:
 - a. Žrtva seksualnog zlostavljanja ili iskorišćavanja;
 - b. Počinilac fizičke ili seksualne zloupotrebe;
 - c. HIV pozitivno, oboljelo od AIDS-a ili je umrlo od AIDS-a, osim ako dijete, roditelj ili staratelj potpuno svjesno daju saglasnost,
 - d. Optuženo ili osuđeno za zločin.
- i u okolnostima u kojima postoji stvarna ili moguća opasnost od duševnog bola ili odmazde, promijenite ime i zamutite lik svakog djeteta

Smjernice Evropske zdravstvene komunikacione mreže za profesionalne medijske korespodente koji izvještavaju o zdravstvu (Mediji i prava djeteta, UNICEF od strane Media Wise, 2005.)

1. Prvo, ne nanosite nikakvu štetu. Ljudska prava i javna dobrobit su najvažniji.
4. Vodite računa o interesima. Zapitajte se „ko ima najviše koristi od ove priče?“
7. U svakom trenutku poštuju privatnost bolesnih ili osoba sa invaliditetom i njihovih porodica.
9. Nikada se ne miješajte u ljudsku patnju. Poštujte osjećanja ožalošćenih, posebno kada su u pitanju katastrofe. Kad god je moguće treba izbjegavati prikazivanje žrtava i njihovih porodica u krupnom planu.

METODOLOGIJA

Hipoteze:

1. Novinari i urednici dnevnih novina poštuju profesionalna načela prilikom izvještavanja o djeci/mladima Romima i Egipćanima.
2. Novinari i urednici poštuju pravo djece i mladih na privatnost.
3. Izvještavanje o djeci/mladima Romima i Egipćanima nije stereotipno.
4. Djeca/mladi Romi i Egipćani učestvuju u medijima

Metodologija: analiza sadržaja

Dnevne novine u Crnoj Gori: „Dan“, „Vijesti“, „Dnevne novine“, „Pobjeda“

Uzorak: 360 izdanja, 997 članaka

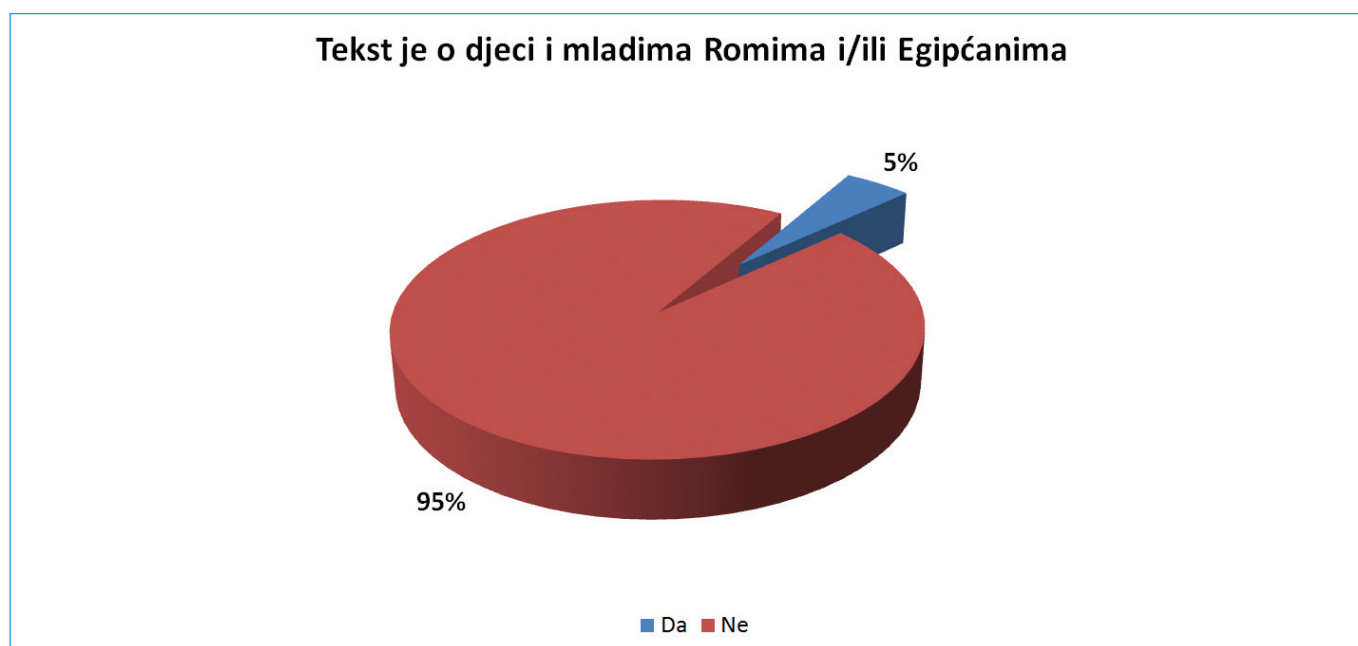
„Djeca/mladi Romi i Egipćani u medijima“: decembar 2013- februar 2014.

NAJZNAČAJNIJI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Osnovni cilj ovog istraživanja je da proučimo na koji način su djeca i mladi Romi i/ili Egipćani zastupljeni u crnogorskim medijima. „Dan“, „Vijesti“, „Dnevne novine“ i „Pobjeda“ su četiri crnogorska dnevna lista, a njihova je uloga da informišu, obrazuju i zabave čitaoce. Kroz tromjesečnu analizu došli smo do konkretnih podataka o kvalitetu uredničke i novinarske prakse kada su u pitanju tekstovi o djeci Romima i Egipćanima. Korištena je naučna metoda analize sadržaja. Uzorak je sačinjavalo 360 izdanja dnevnih novina („Dan“, „Vijesti“, „Dnevne novine“ i „Pobjeda“) u periodu od decembra do marta, a ukupno je analizirano 997 članaka koji se odnose na djecu i mlade. Sastavljena je analitička matrica od 15 indikatora koji se odnose na osnovna obilježja članka, grafičku opremu, temu i izvore u tekstu.

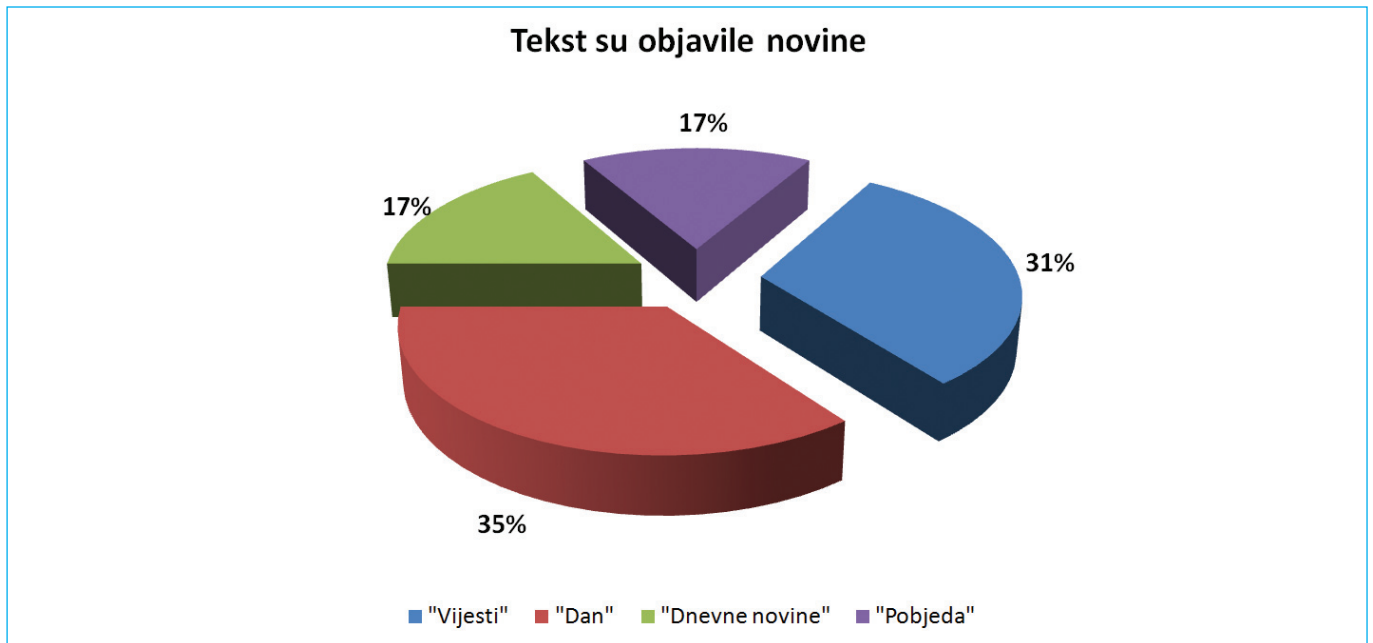
Od analiziranih 997 članaka koji se odnose na djecu/mlade u svega 5% slučajeva se govorilo o Romima i Egipćanima. Istraživanje je pokazalo da su teme koje se odnose na djecu i mlade marginalizovane u odnosu na druge teme. Podatak da se, kada se piše o djeci/mladima, u svega 5% slučajeva, preciznije svega 48 tekstova govori o djeci/mladima Romima i/ili Egipćanima ukazuje da je izvještavanje o njima marginalizovano i u odnosu na ionako medijski zanemarenu grupaciju.

Grafikon 1. Tekst je o djeci/mladima Romima i Egipćanima

Najviše se o djeci/mladima Romima i Egipćanima pisalo u „Danu“ 35%. Visok procenat tekstova djeci Romima i Egipćanima zabilježen je i u „Vijestima“ 31%. Dok su „Pobjeda“ i „Dnevne novine“ objavile po 17% od ukupnog broja članaka koji govore o djeci Romima i/ili Egipćanima.

Grafikon 2. Tekst su objavile novine

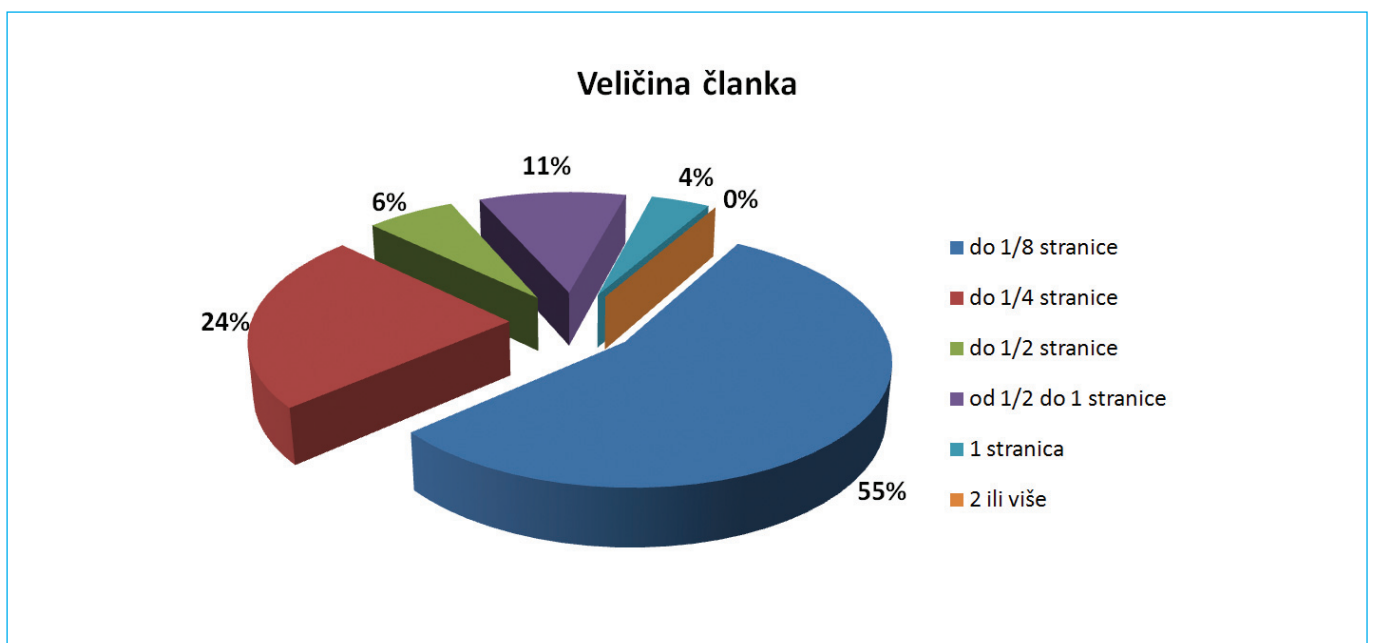

Novinski prostor posvećen djeci/mladima Romima i Egipćanima

U analiziranim dnevnim novinama najviše je objavljenih članaka koji govore o djeci/mladima Romima i Egipćanima veličine 1/8 stranice, 55%. U 24% slučajeva tekstovi su bili na 1/4 stranice. Dok je od pregledanih članaka svega 6% njih zauzimalo jednu polovinu stranice. Tekstova veličine od 1/2 do 1 stranice bilo je 11%, a veličine cijele stranice svega 4%. Oba teksta veličine 1 stranice su objavile "Vijesti". U ovom tromjesječju nije zabilježen ni jedan tekst o djeci/mladima veličine 2 ili više stranica posvećen Romima i Egipćanima. "Vijesti" su objavile najviše tekstova veličine 1/8 stranice, dok je "Dan" objavio najviše tekstova veličine 1/2 stranice do 1 stranice. Ovi podaci ukazuju da su "Vijesti", od sva četiri lista, u ovom periodu najviše novinskog prostora opredijelile za djecu/mlade Rome i Egipćane.

Jedan od tekstova veličine 1 stranice je članak "Čarolija od perli stiže sa Konika" ("Vijesti", 15.12.2013. str. 24) u kojem je vrlo detaljno opisan posao mladih Romkinja koje izrađuju nakit od kristala. Ovaj tekst našao se i na naslovnoj strani što je vrlo pozitivan primjer u ovom tromjesječju.

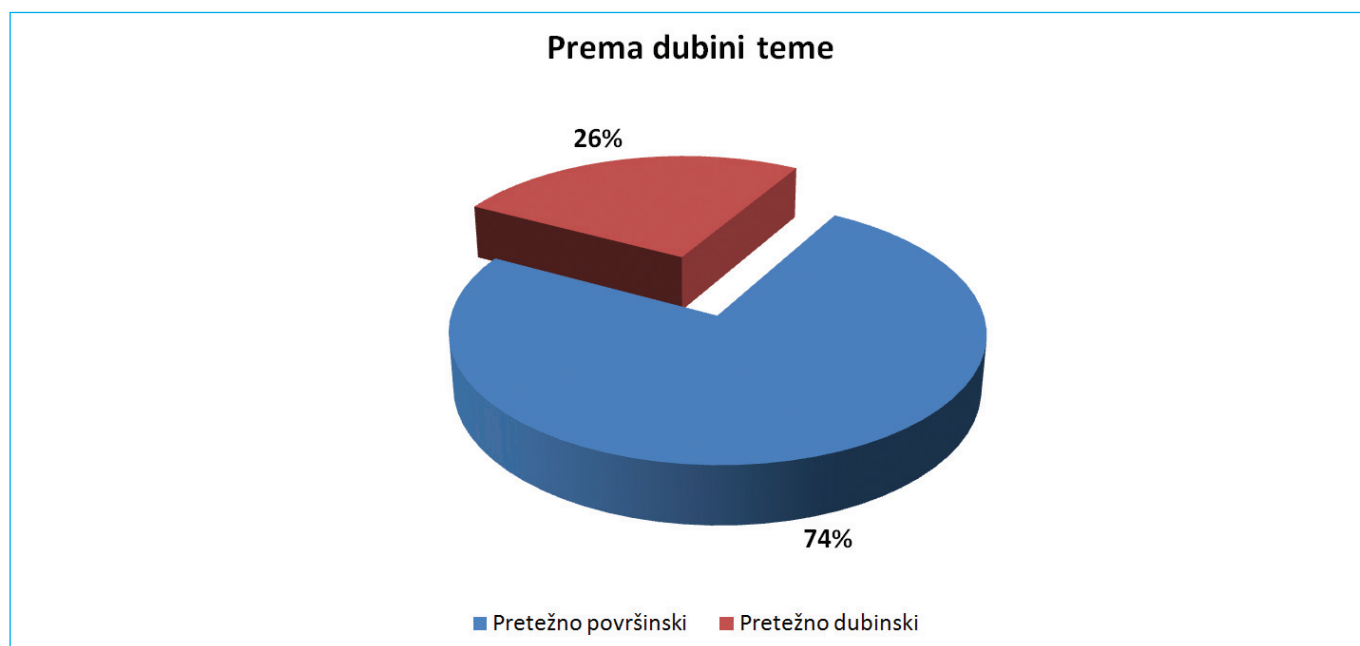
Grafikon 3. Članci o djeci/mladima Romima i Egipćanima prema veličini pojedinog članka

Dubina obrađenih tema koje se tiču djece/mladih Roma i Egipćana

U periodu od decembra do marta u sva četiri dnevna lista, najvećim dijelom, teme koje se tiču djece/mladih Roma i/ili Egipćana su obrađivane pretežno površinski. Pod time podrazumijevamo da su se novinari u 74% slučajeva zadržali na opisu događaja, pojave ili osobe, bez pozadine, uzroka i sl. Kontekst bitno utiče na razumijevanje informacije te je njegovim izostankom vijest nepotpuna, a na taj način bi mogao da se otvori i prostor za potencijalnu manipulaciju. Dok bi dubinski pristup označavao da novinar ulazi u uzroke događaja, moguće posljedice i širi kontekst. Činjenica da je većina članaka obrađena površno upućuje na mogućnost da urednici najvećim dijelom smatraju da je tematika vezana za djecu/ mlade Rome i Egipćane nezanimljiva ili manje važna u odnosu na neke druge teme.

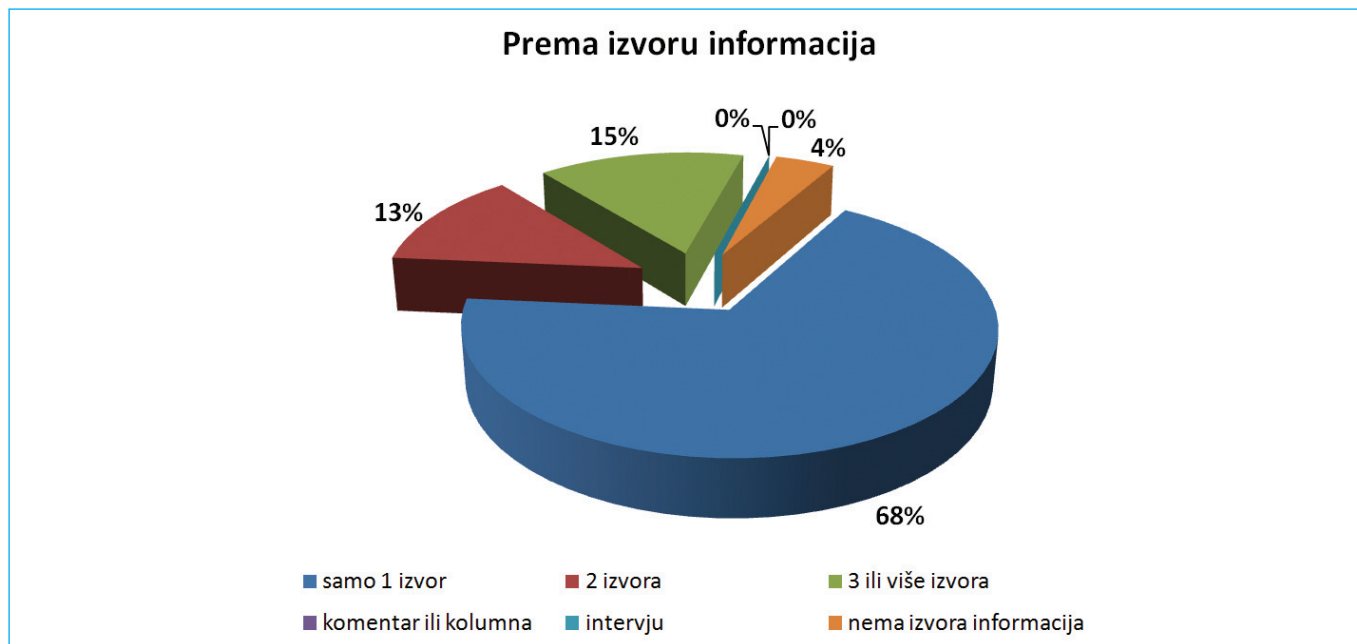
Grafikon 4. Prema dubini obrade teme

Objektivnost izvještavanja o djeci/mladima Romima i Egipćanima

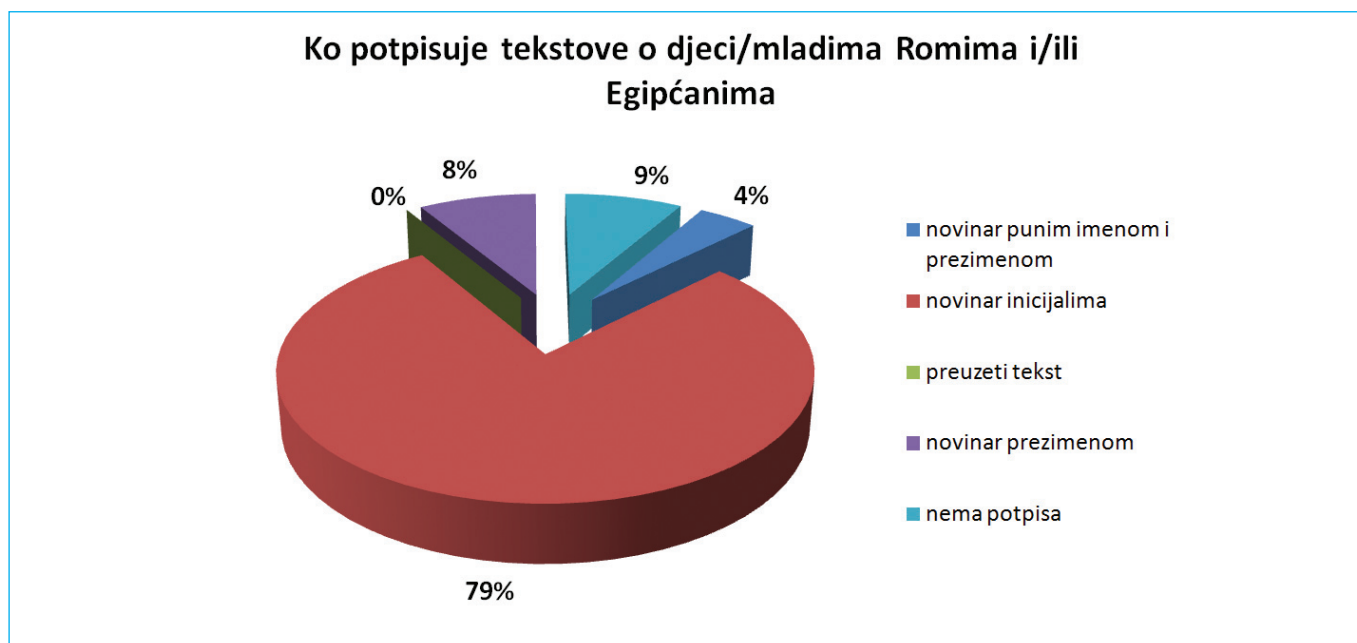
Od ukupnog broja članaka koji govore o djeci/mladima Romima i Egipćanima u 68% slučajeva navodi se samo jedan izvor informacija. U preostalih 28% slučajeva pominju dva ili više izvora, a u 4% slučajeva ne pominje se izvor. Dominacija jednog izvora može da ukaže na nisku vjerodostojnost jer su novinari pristupali izvještavanju površno ili da su obrađene teme smatrali irelevantnim. Kako se objektivno izvještavanje postiže citiranjem onih koji su za i onih koji su protiv, u više od polovine slučajeva, jasna slika ovim izostaje. Dominacija jednog izvora ukazuje i da su se pri izvještavanju o djeci/mladima Romima i Egipćanima najčešće koristile faktografske forme (vijest, izvještaj), a rijetko zahtjevnije analitičke ili beletrističke forme.

Grafikon 5. Prema izvoru informacija

Sa druge strane relevantnost ipak osnažuje činjenica da u 91% slučajeva tekst o djeci/mladima potpisuju novinari i to u 79% slučajeva inicijalima, punim imenom 4% slučajeva, a prezimenom u 8% slučajeva. Ispod 9% tekstova o djeci/mladima Romima/Egipćanima nema potpisa autora a ni jedan tekst nije označen kao redakcijski, što je ohrabrujući podatak koji govori da se u velikoj mjeri poštuje autorstvo i da novinari lično preuzimaju odgovornost za svako slovo koje napišu o djeci/mladima. Što će reći da su saglasni i sa svim uredničkim intervencijama, ukoliko ih je bilo.

Grafikon 6. Ko potpisuje tekstove o djeci/mladima

Senzacionalizam u izvještavanju o djeci/mladima Romima i Egipćanima

Priče, događaji i osobe koje odskakuju od prosjeka, bizarne, i one koje šokiraju lako traseraju put do naslovne stranice. Takvi tekstovi koji senzacionalistički predstavljaju događaje sa jednim ciljem-povećanjem tiraža, predstavljaju poseban izazov a posebno kada su djeca i mladi u pitanju. Za potrebe ovog istraživanja senzacionalizam smo mjerili sljedećim: *Da li se tekstovi o djeci/mladima Romima i Egipćanima nalaze na naslovnoj strani? Kada se nađu na naslovnici da li je u pitanju pozitivno ili negativno predstavljanje djece/mladih?*

Od ukupnog broja tekstova koji govore o djeci/mladima Romima/Egipćanima samo je 10% završilo na naslovnoj strani. Ovaj podatak ukazuje da su tekstovi o djeci i mladima po ocjeni urednika nedovoljno primamljivi i zanimljivi. Naglašavamo da je u ovom tromjesječju objavljen mali broj tekstova o djeci Romima/Egipćanima te je od ukupnog broja članaka koji govore o djeci/mladima uopšte 997, svega 5 tekstova koji govore o Romima/Egipćanima bilo na naslovnoj strani, mjestu gdje se objavljuju najatraktivnije vijesti.

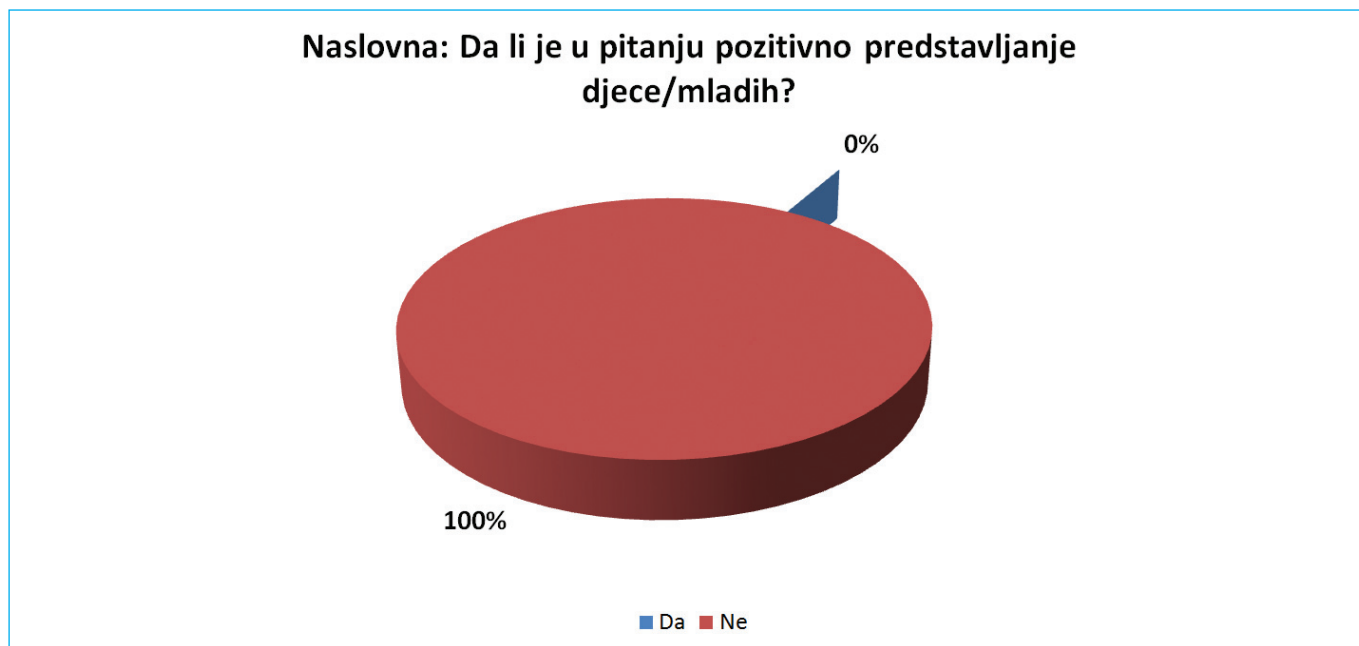
Grafikon 7. Tekst o djeci/mladima Romima i/ili Egipćanima je na naslovnoj strani

Tragom ovih podataka postavlja se pitanje kada su tekstovi o djeci/mladima Romima/Egipćanima zadovoljili kriterijume glavne vijesti tj. koje su to teme i kako su djeca predstavljena na naslovniciama u ovom tromjesječju. Došli smo do podatka da su u svih 5 slučajeva Romi predstavljeni pasivno i negativno. Sa druge strane istraživanje je pokazalo da su u 18% slučajeva generalno djeca/mladi kada se nađu na naslovnoj strani (5% od ukupnog broja tekstova) predstavljeni pozitivno. Pa su tako na naslovnoj "osvanuli" tekstovi kada je u požaru u Beranama stradao dječak, kao i tekstovi koji govore o diskriminaciji i nezavidnom položaju Roma i Egipćana. Jedan od primjera je tekst "*Najteže do posla i stana*" ("Dnevne novine", 20.01.2014., str:9) koji prenosi rezultate istraživanja o diskriminaciji Roma, a koji je neopravdano opremljen fotografijom djeteta pored smeća. Ovdje nije bilo uputno koristiti fotografiju djece jer se prpratni tekst ne odnosi direktno na njih, a time nijesu ispoštovana osnovna načela UNICEF-a, pravo djeteta na dostojanstvo i privatnost.

Jedan od primjera kada su se mladi Romi našli na naslovnici je fotografija djevojke koja u češkom kristalu pravi šansu. Tekst koji smo i ranije pomenuli "*Čarolija od perli stiže sa Konika*" ("Vijesti", 15.12.2013.str:24) u kojem su vrlo pozitivno predstavljene ove mlade Romkinje na naslovnici ipak prati tekst koji govori da je romska kultura zapostavljena, da jezik odumire i da su za većinu Roma "rezervisani" poslovi u komunalnom. Tek na kraju se pominje da su rijetki slučajevi, poput ovog na Koniku gdje djevojke u češkom kristalu prave šansu. A s obzirom da je iznad fotografije istaknut nadnaslov "*MARGINA: Romi i dalje ugroženi, u nemaštini, bez političkih predstavnika*" i ovu naslovnici smo svrstali u grupu onih u kojima su Romi pasivno predstavljeni.

Grafikon 8. Naslovna strana

Teme koje se tiču djece/mladih Roma i Egipćana

Najviše se pisalo o donacijama za djecu romske i egipćanske populacije, 21 tekst. Tako su u ovom periodu djecu Rome i/ili Egipćane posjetili autobuski prevoznik "BLT", DN Dan, Crveni krst Crne Gore, organizacija "LDS Charities", Ministarstvo za ljudska i manjinska prava, žene SDP-a, Rotari klubovi Crne Gore, edukativni centar Pčelica. Tom prilikom su djeca dobila jakne, školski pribor, čizme i novogodišnje paketiće. Kada se uz ovakve tekstove nađe fotografija djece onda ona ima funkciju skretanja pažnje na ono što čine odrasli.

Jedan od primjera je tekst "*Da vam bude slađe*" ("Dan", 26.12.2014.str.18) koji govori o donaciji novogodišnjih paketića učenicima romske populacije. Fotografija koja prati tekst je neadekvatna jer se jasno vide djeca, ovaj tekst se mogao objaviti sa fotografijom sa lica mjesta bez vizuelne identifikacije djece.

Teme koje se odnose na djecu/mlade žrtve kriminalnih aktivnosti, nesreća i sl. su bile vrlo zastupljene u ovom periodu, baš kao i razna istraživanja i mišljenja političara i stručnjaka o položaju. Nijesu zanemarene ni teme koje se odnose na prosvjetu i predškolske ustanove.

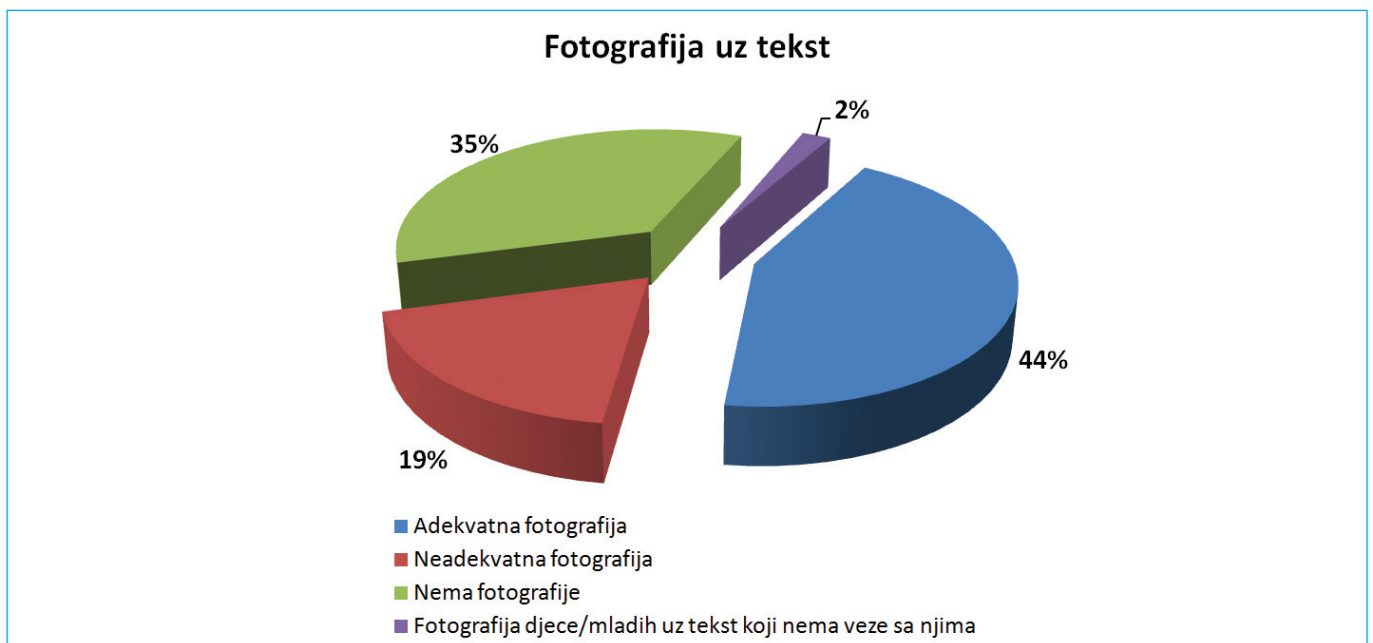
Kako se najčešće izvještavalo o donacijama i vakcinacijama za djecu Rome/Egipćane i mali broj tekstova zahtjevnije novinarske forme kao što je npr. reportaža, intervju i sl. govori da se nedovoljno obrađuju teme koje se odnose na njih.

Kada govorimo o tekstovima gdje političari i razni stručnjaci iznose stavove, mišljenja o djeci/mladima onda je 37% njih govorilo u pozitivnom kontekstu. Sa druge strane kada govorimo o izvještavanju o djeci generalno političari i razni stručnjaci su u 65% slučajeva govorili o djeci u pozitivnom kontekstu. Ovaj podatak ukazuje da su oni mišljenja da je djeci/Romima i Egipćanima potrebna veća zaštita i pomoć u odnosu na njihove vršnjake drugih etniciteta.

Grafikon 9. Političari i razni stručnjaci o djeci/mladima Romima i Egipćanima

Fotografije u izvještavanju o djeci/Romima i Egipćanima

Tekstovi koji se odnose na djecu Rome objavljeni u crnogorskim štampanim medijima su najvećim dijelom grafički dobro opremljeni. Iako je fotografija vjeran svjedok događaja, ipak u 35% slučajeva tekst nije bio opremljen fotografijom.

Grafikon 10. Fotografija uz tekst

Zabrinjava podatak da je u 19% slučajeva fotografija uz tekst bila neadekvatna baš kao i činjenica da su zabilježeni primjeri da je fotografija djece bila uz tekst koji se ne odnosi na njih.

Najviše se griješilo objavljivanjem fotografija pri izvještavanju o djeci/mladima u stanju socijalne potrebe i pri izvještavanju o donacijama za djecu/mlade.

Jedan od primjera je članak *“Policija procesuirala 150 maloljetnih prosjaka”* (“Dan”, 30.11.2013. str.13) koji govori o prosjačenju. Tekst je opremljen sa fotografijom krupno fotografisanog dječaka koji prosi sa cigaretom u ustima. Na ovaj način je prekršeno drugo i treće načelo za etičko izvještavanje o djeci UNICEF-a: *„Dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju se poštovati u svim okolnostima“*. *“Novinari moraju sa posebnom pažnjom da izvještavaju o djeci/mladima, vodeći računa da je zaštita najboljih interesa svakoga djeteta prethodi svim drugim obzirima, uključujući i borbu za pitanja koja se tiču djece i unapređivanje dječjih prava. Novinari bi trebalo da oprezno izvještavaju o djeci u stanju socijalne potrebe vodeći računa da ne nanesu štetu nijednom djetetu; “izbjegavajte pitanja, stavove ili komentare koji u sebi sadrže osudu, ne uvažavaju kulturne vrijednosti djeteta, izlažu ga opasnosti ili poniženju, ili oživljavaju njegov bol i tugu izazvane nekim traumatičnim događajima.”* (Mediji i prava djeteta, Unicef) Na ovaj način nijesu ispoštovane preporuke i prava djeteta.

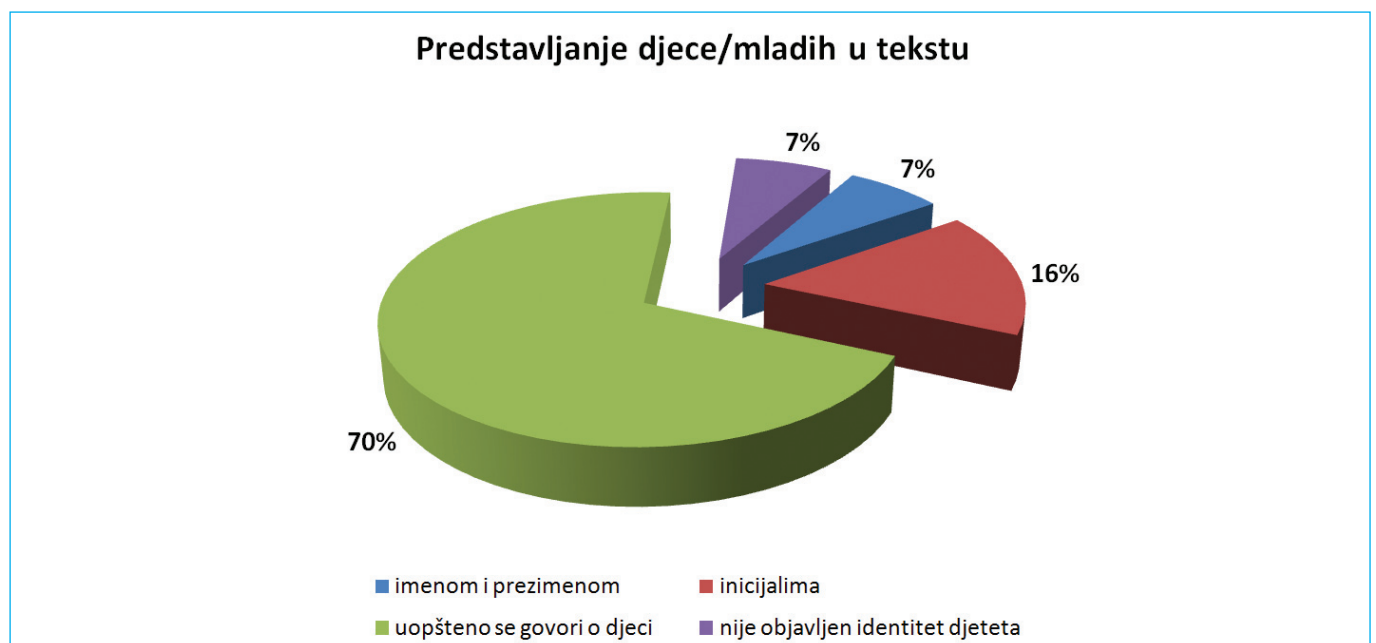
Nažalost, naišli smo i na zabrinjavajući broj tekstova o donacijama za djecu (hrana, odjeća, igračke, školski pribor..) gdje je nepotrebno istaknuta fotografija djece. Takvi tekstovi, prije svega su, dakle, prilika za odrasle da se pohvale svojim dobrim djelima, ili da se požale na uslove koji ih u tome ometaju, ili oboje. Jer kada se uz takvu temu pojavi slika i/ili izjava djeteta, ona uglavnom ima funkciju skretanja pažnje na ono što čine odrasli. Jedan od primjera je članak *„Đaci dobili školski pribor“* („Vijesti“, 30.01.2014.) koji govori o uručanju školskog pribora učenicima. Na fotografiji se nalaze djevojčica koja prima paketić. Ovaj tekst se mogao objaviti uz fotografiju sa mjesta događaja, ali bez vizuelne identifikacije djece.

Jedan od primjera kada su fotografije djece/mladih bile uz tekst koji nije o njima je članak *“Romima 62 stana”* (“Vijesti“, 16.1.2014., str. 35) koji govori o izgradnji stanova za pripadnike romske populacije uz koji je objavljena krupna fotografija majke i bebe iako ona nema nikakav informativni značaj. Čime je prekršeno načelo Unicefa koje glasi *“Dostojanstvo i prava svakog djeteta moraju da se poštuju u svim okolnostima-posebna pažnja mora da se posveti pravu svakoga djeteta na privatnost i povjerljivost“*. Po članu 3 Kodeksa novinara Crne Gore, za novinara su činjenice neprikosnovene, a njegova obaveza je da ih stavlja u pravilan kontekst i onemogućiti njihovu zloupotrebu, bilo da se radi o tekstu, slici ili tonu.

Pravo na privatnost djece/mladih Roma i Egipćana u medijima

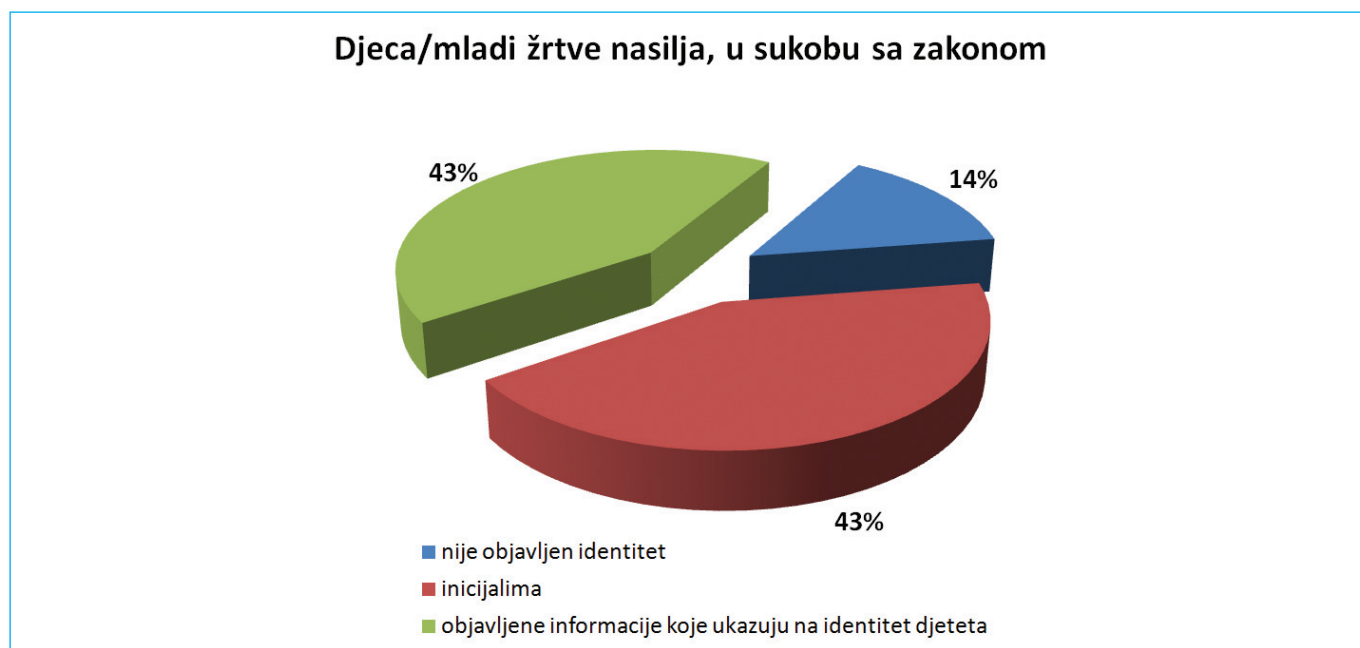
Pratili smo na koji način su djeca/mladi Romi i Egipćani predstavljeni u tekstovima sa ciljem da ustanovimo da li urednici poštuju pravo djeteta na privatnost. Došli smo do sljedećih podataka: U sva 4 dnevna lista, najviše je objavljeno članaka u kojima se uopšteno govori o djeci/mladima u 70%, u 16% slučajeva je dijete predstavljeno inicijalima, u 7% slučajeva je objavljeno ime i prezime djeteta a u isto toliko slučajeva nije objavljen identitet djeteta.

Grafikon 11. Predstavljanje djece/mladih u tekstu

Poseban izazov za novinare i urednike je izvještavanje o mladima/djeci u sukobu sa zakonom ili žrtvama (nesreće, kriminalnih aktivnosti i sl.). Nalazi su sljedeći: Novinari u 43% slučajeva kada su pisali o djeci/mladima Romima i/ili Egipćanima otkrili njihove inicijale, a u 14% slučajeva nijesu objavili identitet.

Grafikon 12. Djeca/mladi Romi i Egipćani žrtve nasilja, u sukobu sa zakonom

Ono što naročito zabrinjava je da su u 43% slučajeva novinari pokušali da zaštite identitet djeteta/mlade osobe, a u istom tekstu objavili identitet roditelja, staratelja ili neke druge informacije koje ukazuju na identitet djeteta.

Jedan od primjera je članak *“Isljam Jašari nožem pokušao da ubije sina”* (“Vijesti”, 15.02..2014.) koji govori o sedamnaestogodišnjem dječaku kojeg je otac pokušao da ubije nožem. Iako je maloljetnik predstavljen inicijalima u istom tekstu je objavljeno puno ime i prezime njegovo oca. Novinari moraju biti posebno obazrivi kada su djeca/mladi u pitanju i kada izvještavaju o nekim ozbiljnijim prestupima. Djeca su ranjiva grupa s obzirom na razvojne krize i dječje potrebe koje moraju biti zadovoljene kako bi dijete imalo osiguran zdrav rast i razvitak. Prema smjernicama Evropske zdravstvene komunikacione mreže za profesionalne medijske korespodente koji izvještavaju o zdravlju, načelo 9 glasi: *„Nikada se ne miješajte u ljudsku patnju. Poštujte osjećanja ožalošćenih, posebno kada su u pitanju katastrofe. Kad god je moguće treba izbjegavati prikazivanje žrtava i njihovih porodica u krupnom planu.“*

Neopravdano iznošenje privatnosti djece pred oči javnosti može ugroziti dječiju sigurnost i primorati ih da ponovo prežive traumu. Tekstovi ovoga tipa prave mrlju koja, u maloj sredini poput naše, cijeli život prati ove mlade osobe i direktno utiče na njih. Da ne govorimo o novim medijima i internetu koji ima još duže pamćenje. Sve više ljudi pokušava da se izbori za svoje pravo na zaborav (“right to be forgotten”), no, u pitanju je vrlo duga i teška borba.

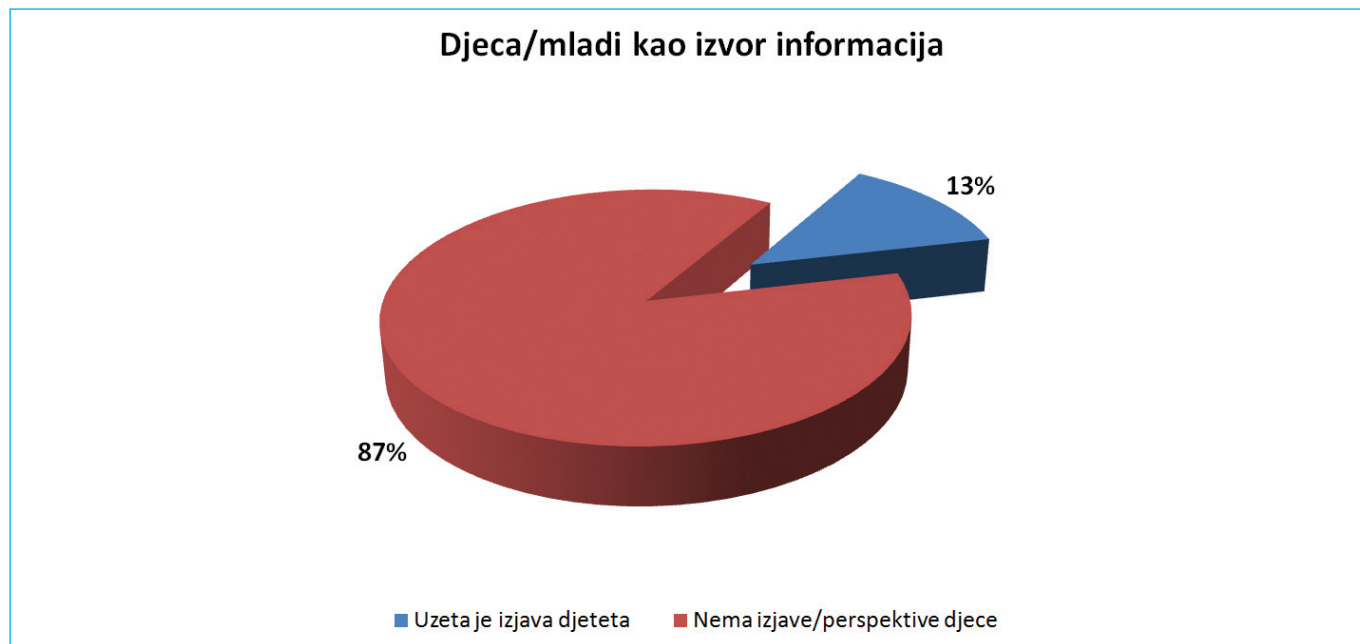
Perspektiva djece/mladih Roma i Egipćana u medijima

U smjernicama koje je Unicef sastavio za novinare koji izvještavaju o djeci stoji da stvari treba prikazati iz “dječijeg ugla” i omogućiti djeci da govore u svoje ime. Preporuke Savjeta Evrope o omladinskoj politici ukazuju na potrebu da se mladima da prostora da zastupaju svoje interese, a ne da se samo odlučuje u njihovo ime i umjesto njih.

Ipak, kod nas u Crnoj Gori, je svega u 13% slučajeva uzeta izjava od djeteta u tekstovima koji govore o djeci Romima i Egipćanima.

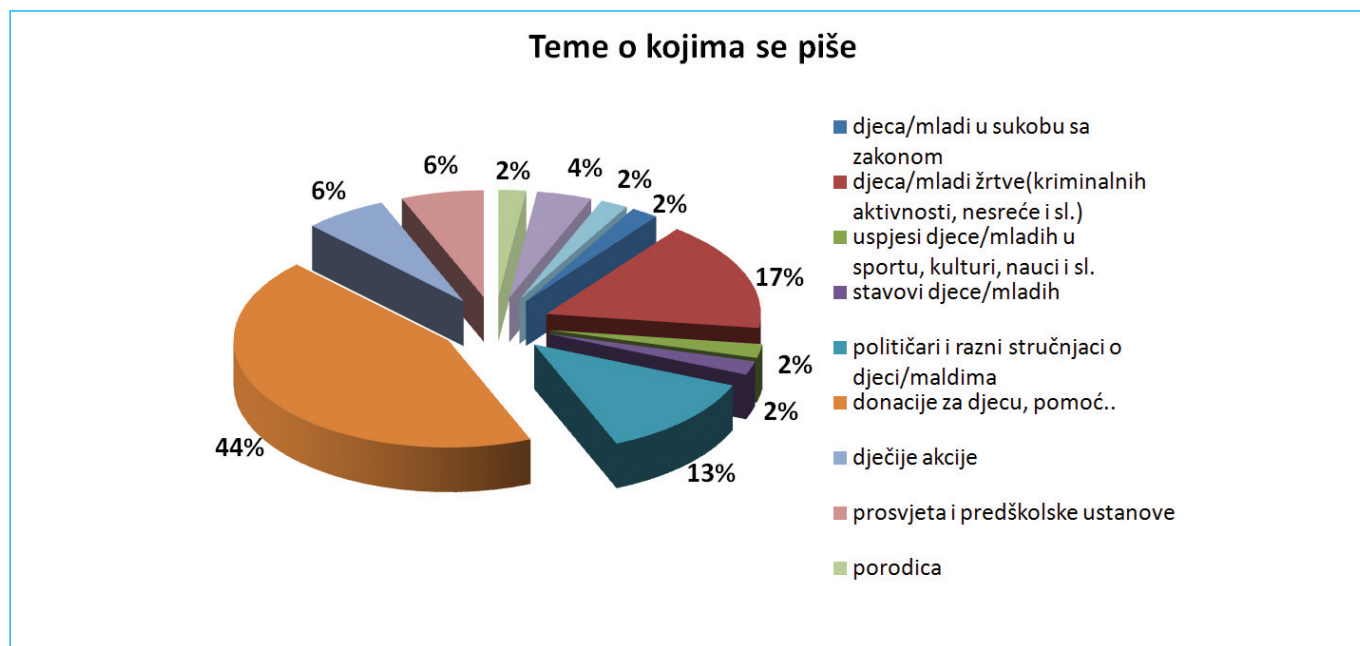
Jedan od pozitivnih primjera je članak "Uskoro čiste i Strojanicu" ("Dan", 26.02.2014., str.7) koji govori o mladim Romima koji su organizovali ekološku akciju i očistili veći dio naselja u Bijelom Polju.

Grafikon 13. Djeca/mladi kao izvor informacija

Najviše se pisalo o donacijama za djecu/mlade Rome i Egipćane pa tako 44% objavljenih tekstova govori o njima. Djeca/mladi u sukobu sa zakonom kao i djeca/mladi žrtve(kriminalnih aktivnosti, nesreće, nestali...) su bili među najzanimljivijima u ovom tromjesječju sa objavljenih 17% tekstova koji govore o njima. U 13% slučajeva mogli su se čitati tekstovi o političarima i raznim stručnjacima koji govore o djeci romske i egipćanske populacije.

Grafikon 14. Teme o kojima se piše

Kako je istraživanje pokazalo najviše se izvještavalo o donacijama za djecu, stipendijama i sl. (21) U novinama su čitaoci mogli pročitati i veliki broj članaka o djeci/mladima u školama, predškolskim ustanovama i sl. (3).

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Ovim istraživanjem cijenili smo četiri afirmativne hipoteze koje glase:

1. Novinari i urednici dnevnih novina poštuju profesionalna načela prilikom izvještavanja o djeci/mladima Romima i Egipćanima.
2. Novinari i urednici poštuju pravo djece i mladih na privatnost.
3. Izvještavanje o djeci/mladima Romima i Egipćanima nije stereotipno.
4. Djeca/mladi Romi i Egipćani učestvuju u medijima

Rezultati ukazuju da je izvještavanje o djeci/mladima Romima i Egipćanima marginalizovano u sva četiri dnevna lista. Tako se od ukupnog broja tekstova koji govore o djeci i mladima svega 5% njih odnosi na djecu/Rome i Egipćane. Prema posljednjem popisu stanovništva Crne Gore iz 2011. djeca Romi imaju manje od 5% učešća u dječijoj populaciji, dok djeca Egipćani imaju manje od 1% učešća. Sa jedne strane njihova zastupljenost u medijima odgovara zastupljenosti u dječijoj populaciji, ali s obzirom da je naše istraživanje o zastupljenosti djece/mladih u medijima pokazalo da su teme koje se odnose na djecu i mlade inače marginalizovane u odnosu na druge teme, može se zaključiti da je izvještavanje o djeci/mladima Romima i Egipćanima nedovoljno, kao i da je zanemarljivo prisutno izvještavanje koje ih prikazuje u pozitivnim svijetlu.

Teme koje se odnose na djecu/mlade Rome i Egipćane su smatrane manje zanimljivima čitalačkoj publici, označene su kao nebitne, jer im se posvećuje manje novinskog prostora. Da se o djeci i mladima ne izvještava na pravi način govori činjenica da je najviše objavljenih članaka veličine samo 1/8 stranice, 55%. Ako uzmemo u obzir da manja dužina članka onemogućava autoru da pruži i kontekst događaja ovo znatno utiče i na sam kvalitet izvještavanja.

Kada govorimo o tekstovima gdje političari i razni stručnjaci iznose stavove, mišljenja o djeci/mladima onda je 37% njih govorilo u pozitivnom kontekstu. Sa druge strane kada govorimo o izvještavanju o djeci generalno političari i razni stručnjaci su u 65% slučajeva govorili o djeci/mladima u pozitivnom kontekstu. Ovaj podatak ukazuje da su oni mišljenja da je djeci/mladima Romima i Egipćanima potrebna veća zaštita i pomoć u odnosu na njihove vršnjake drugih etniciteta.

Ono što takođe potvrđuje tezu da je izvještavanje o djeci/mladima Romima i Egipćanima na margini je i podatak da je mali broj članaka na naslovnim stranicama. Od ukupnog broja tekstova koji se odnose na djecu/mlade Rome i Egipćane njih 10% su u ovom period bili na naslovnoj strani, mjestu gdje se objavljuju najatraktivnije i najvažnije teme u novinama. Ono što ukazuje da je izvještavanje na margini je činjenica da su i kada se nađu na naslovnici djeca/mladi Romi i Egipćani uvijek predstavljeno pasivno i negativno. Sa druge strane istraživanje je pokazalo da su u 18% slučajeva generalno djeca/mladi kada se nađu na naslovnoj strani (5% od ukupnog broja tekstova koje smo analizirali, 997) predstavljeni pozitivno. Činjenica da su djeca/mladi Romi i Egipćani na naslovnici predstavljeni isključivo pasivno/negativno ukazuje i da je izvještavanje o djeci/Romima i Egipćanima dobrim dijelom stereotipno.

Način obrade tema o djeci/Romima i Egipćanima je površinski u najvećem broju objavljenih članaka (74%). To znači da su novinari pisali opisno o djeci/mladima a da nijesu pokušali pružiti kontekst događaja. Da se nedovoljno obrađuju teme koje se odnose na djecu i mlade govori i podatak da je za ova tri mjeseca objavljen mali broj tekstova zahtjevnijih novinarskih formi poput: reportaža, tema, intervjua i sl.

Novinari/urednici poštuju pravo na privatnost kada se uopšteno izvještava o djeci/mladima Romima i Egipćanima ali to ne čine kada se piše o pojedinačnim slučajevima. U sva 4 dnevna lista, najviše je objavljeno članaka u kojima se uopšteno govori o djeci/mladima preko 70%. No, ovo pravilo ne važi kada se pojedinačno izvještava o djeci/mladima u sukobu sa zakonom/žrtvama tada su novinari u 43% slučajeva kada su pisali o djeci/mladima Romima i/ili Egipćanima otkrili njihove inicijale, a u 14% slučajeva nijesu objavili identitet.

Ono što naročito zabrinjava je da su zabilježeni slučajevi kada su novinari pokušali da zaštite identitet djeteta/mlade osobe, a u istom tekstu objavili identitet roditelja, staratelja ili neke druge informacije koje ukazuju na identitet djeteta, što je negativna praksa i kršenje standarda.

Podaci da se najviše pisalo o donacijama za djecu/mlade romske i egipćanske populacije (21 tekst), raznim stručnjacima koji u 63% slučajeva govore u negativnom kontekstu i o djeci žrtvama kriminalnih aktivnosti, nesreća i sl., jasno ukazuje da je izvještavanje o djeci/mladima Romima i Egipćanima stereotipno. Iako je bilo tekstova koji afirmativno govore o romskoj kulturi teme koje se odnose na djecu/mlade Rome i Egipćane i dalje se najvećim dijelom odnose na nemaštinu, lošu materijalnu situaciju, prosjačenje i sl.

Kako se najčešće izvještavalo o donacijama i vakcinacijama za djecu/mlade Rome/Egipćane i mali broj tekstova zahtjevnije novinarske forme kao što je npr. reportaža, intervju i sl. govori i da se nedovoljno obrađuju teme koje se odnose na njih.

Da su članci o djeci/mladima nedovoljno relevantni potvrđuje dominacija jednog izvora od 68%. Sa druge strane relevantnost ipak pojačava činjenica da u 91% slučajeva tekst o djeci/mladima potpisuju novinari.

Hipotezu da djeca/mladi Romi i Egipćani učestvuju u medijima obara činjenica da je u svega 13% od ukupnog broja tekstova o djeci/Romima i Egipćanima prisutna perspektiva djece/mladih.

Članci o djeci/mladima Romima i Egipćanima su imali odgovarajuću fotografiju u 44%. Iako su mahom dobro grafički opremljeni, zabilježili smo i 19% onih čije fotografije nijesu adekvatne i u nekim slučajevima se njima najgrublje krše prava djece/mladih. Kao i nekoliko primjera kada je tekst koji se ne odnosi na djecu/Rome i Egipćane opremljen njihovom fotografijom. Što ukazuje na praksu da se djeca/mladi koriste kao sredstvo kojim se potresno utiče na čitaoce.

Preporuke

Novinari i urednici sa posebnom pažnjom treba da izvještavaju o djeci/Romima i Egipćanima.

Neophodno je sticanje osnovnih znanja o djeci/mladima Romima i Egipćanima kako bi se edukovali novinari za nediskriminatorno pisanje, tj. pisanje bez etnicizma, konfesionalizma.

Osim informisanja i obuke novinara, što bi se moralo činiti u sprezi sa osmišljenom politikom medija u ovoj oblasti, značajan napredak u načinu predstavljanja dece/mladih u medijima činila bi i participacija djece/mladih Roma i Egipćana. Učešće djece/mladih u medijima prirodno je i neraskidivo vezano za obrazovanje.

Valjalo bi uvesti i samoregulaciju novinarske profesije u svakom pojedinom glasilu i to na način da postane zakonska obaveza.

Djeca/mladi Romi i Egipćani "iz medija"

Ako bi na osnovu svih naših nalaza trebalo napraviti neku vrstu "lične karte" djece/mladih Roma i Egipćana u štampanim medijima Crne Gore, ona bi izgledala ovako:

DIJETE/MLADA OSOBA JE PRIPADNIK BESPOMOĆNE I VEOMA UGROŽENE VRSTE KOJIMA NASUŠNO TREBA NAŠA POMOĆ. O NJIMA MOŽETE ČITATI U DNU STRANICE, NAJČEŠĆE KADA SU U TOKU VAKCINACIJE ILI IM POKLONIMO PAKETIĆE, ŠKOLSKI PRIBOR ILI ODJEĆU. ONI UGLAVNOM NEMAJU IME I PREZIME OSIM U SLUČAJEVIMA KADA NAPRAVE OZBILJNIJI PRESTUP ILI IM NEKO DODATNO UGROZI NJIHOVA IONAKO USKRAĆENA PRAVA. JEDINO ŠTO UMIJU I VOLE DA RADE JESTE DA SE IGRAJU I ZABAVLJAJU. NA DRUGE TEME MALO ŠTA IMAJU DA KAŽU OSIM RIJETKIH KOJI ISKOČE IZ MORA PROSJEČNIH BILO DA IZNENADE POZITIVNO ILI NEGATIVNO. MI ODRASLI SMO TU DA IH ŠTITIMO OD SVIH RIZIKA. TO I ČINIMO, KOLIKO NAM DRUGE OBAVEZE I MATERIJALNI USLOVI DOZVOLJAVAJU, ZATO ŠTO SMO SAVJESNI I HUMANI.